

academic mobility of representatives of national universities was quite high. While academics of Russian empire and Austria-Hungary preferred trips within the empires and the provinces, Europeans expanded their activities to sites of America, Asia and Africa.

Predominant geographical destinations of foreign academic trips of the national academics were such European educational centers as:

- Great Britain (Ireland, Edinburgh, Glasgow, St. Andrew's, Oxford, Cambridge, London, Manchester universities);

- France (Institute de France, Colege de France, Oriental Languages School, École Normale Supérieure, École Nationale des Chartes, Practical School of Higher Knowledge);

- Germany (Universities of Halle, Heidelberg, Jena, Greifswald, Munich, Leipzig, Marburg, Freiburg, Gottingen, Berlin).

Among the three Western-European educational and culture centers (Great Britain, France and Germany), the most popularity in national practice during 1862-1866 and 1870 was enjoyed by the latter. One may assume that this was due to the work of contemporary academic shiners that could not be overlooked (I. Schilling, G. Weitz, G. Zeidel, L. von Ranke, T. Mommsen and others).

Within historiosophic context, German academic canvas was decorated, in their time, by a whole stellar cast of world renowned academics, where the most shiny was I. Kant, F. Schelling, J. Fichte, G. Steffen, F. Schleiermacher and others.

In general, the practice of foreign academic trips to Europe carried out by representatives of academic staff in the researched epoch made significant impact on: increasing the level of their professional mastership; improving the teaching methods and deepening the content of academic disciplines; expanding the network of international connections of national universities with those of Europe; development of texts of legal acts that regulated activities of educational institutions.

Key words: *European universities, high school, learning process, concepts, education.*

УДК 159.9:370

Тетяна Дуткевич
Tetiana Dutkevych

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ДОСВІДУ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИТЯЧОЇ ПСИХОЛОГІЇ

FORMING OF STUDENTS' PROFESSIONAL EXPERIENCE DURING LEARNING OF CHILD PSYCHOLOGY

У статті розкрито методичні особливості й систему роботи з вивчення дитячої психології, спрямовану на формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти професійно-психологічного мислення, розумових дій, умінь та навичок. Формування професійного досвіду під час вивчення дитячої психології передбачає вироблення у студентів здатності (вміння і навичок) використовувати отримані знання про психічний і особистісний розвиток дитини для забезпечення психолого-педагогічних його умов у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу.

Ключові слова: *дитяча психологія; професійний досвід; знання, вміння і навички; майбутній вихователь системи дошкільної освіти; лекційне, практичне і лабораторне заняття; психологічна і ситуаційна задача, творче завдання, обговорення проблемних питань.*

Професійний досвід складає важливу компоненту готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності. Його основи починають закладатись уже під час теоретичного

навчання у виші. Зокрема, в підготовці педагога дошкільної освіти передбачено вивчення дитячої психології, що робить свій внесок у формування його професійного досвіду. Професійний досвід формується як інтегроване засвоєння студентами знань, умінь і навичок з дитячої психології. Методичні аспекти формування професійного досвіду майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі вивчення дитячої психології досліджено недостатньо.

Підготовка майбутніх вихователів системи дошкільної освіти розкривається переважно в педагогічних працях (Г.В. Беленька [1], О.Л. Богінч [2], Р.В. Куліш [3], Л.В. Литвин [4] та ін.). Автори відзначають суттєву психолого-педагогічну складову у моделі фахівця системи дошкільної освіти. Провідні завдання педагога, при вирішенні яких необхідні знання з дитячої психології, полягають у тому, щоб розпізнавати й підтримувати педагогічно значущі прояви активності дитини, спрямовувати їх у належному руслі; спиратись на бажання та інтереси вихованців при формуванні в них початкових уявлень та чимдалі складніших знань про дійсність, при озброєнні їх навичками спілкування й діяльності.

Психологічними засобами діяльності виступають знання, вміння, навички, інтеграція яких визначає зміст професійного досвіду. Інтегрованість перелічених складових полягає у наступному. Безпосереднє виконання діяльності передбачає наявність відповідних умінь у її суб'єкта. У свою чергу, знання утворюють загальну схему процесу діяльності й являють собою внутрішню умову вміння. Уміння безпосередньо характеризують процес виконання діяльності й виявляються у ньому. Окрім знань, для успішного виконання діяльності необхідний певний досвід опанування діяльністю (навички). Таким чином, вміння – це готовність фахівця успішно виконувати професійну діяльність, що ґрунтується на знаннях і навичках.

Навички виробляються у ході безпосереднього виконання діяльності. Чим частіше студент виконує діяльність, тим міцнішими є його навички. В основі навички – дія, неодноразове виконання якої призводить до автоматизації, ознаками якої є максимально швидке і вправне виконання, зниження психофізичної напруги й свідомого контролю.

Метою статті є розкриття методичних прийомів формування професійного досвіду майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі вивчення дитячої психології.

Аналіз досвіду викладання дитячої психології для майбутніх вихователів системи дошкільної освіти дозволяє зробити певні узагальнення щодо формування у них професійно важливих знань, умінь і навичок.

Засвоєння знань та формування понять з дитячої психології є основою подальшого розвитку його професійно-психологічного мислення, в якому поняття виступають знаряддями професійно-психологічного мислення майбутнього фахівця дошкільної освіти. У лекційному курсі студент знайомиться з поняттями, засвоює їх визначення, взаємозв'язки з іншими поняттями дитячої психології. При цьому переважає дедуктивний шлях засвоєння понять: від загального до часткового. Здатність студентів запропонувати власні влучні приклади до наведених викладачем визначень, ознак свідчить про засвоєння поняття.

У процесі практичних занять з дитячої психології переважає індуктивний шлях засвоєння понять: від часткового до загального. Відбувається перехід від презентації, спостереження, аналізу окремих проявів психічних явищ – до узагальнення їх у певному понятті та називанні у терміні. Задіяною є вся розумова сфера психіки студента. Спочатку – під час демонстрації проявів психічних явищ певного класу – у студентів переважають відчуття та сприймання. Наприклад, формування знань про розвиток сюжетно-рольової гри дитини починається з розгляду низки описів дитячої поведінки у грі. Потім викладач спрямовує студентів на аналіз цих проявів з виділенням їх окремих ознак: співвідношення ролі та дії; відповідність ігрової дії тій, яку вона моделює; реалістичність послідовності ігрових дій; рівень входження дитини в ігрову роль. Далі студенти проводять порівняння описів за виділеними ознаками, під час якого зростає роль мислення. У поведінці дітей з різними рівнями розвитку сюжетно-рольової гри є спільне й відмінне, що і повинні визначити студенти під керівництвом викладача.

До кожного опису студенти складають характеристики, що розкривають ознаки розвитку кожного рівня сюжетно-рольової гри, відбувається абстрагування спільних властивостей від несуттєвих відмінностей між ними та закріплення їх у відповідному терміні (перший, другий, третій, четвертий рівні розвитку).

Завершується формування поняття про рівні розвитку сюжетно-рольової гри його узагальненням шляхом складання послідовності головних розвивальних змін, що відбуваються у грі дитини.

Основні способи формування професійно-психологічного мислення спираються на засвоєння студентами вмінь працювати за алгоритмом, виявляти суттєві структурні ознаки й відношення, визначати загальні категорії на матеріалі дитячої психології.

Робота студентів з використанням алгоритму являє собою виконання ними певної послідовності розумових дій з осмислення навчального матеріалу. Наприклад, алгоритм визначення рівня розвитку мислення дитини за описом процесу розв'язання нею задач передбачає такі розумові дії студента:

- чітко згадай показники, за якими визначають низький рівень розвитку мислення;
- порівняй норми розвитку мислення на низькому рівні з наведеним описом;
- якщо в описі присутні ознаки низького рівня розвитку мислення, то відповідь готова;
- якщо ні, то повтори попередні кроки щодо середнього (потім – високого) рівня розвитку мислення.

Важливі для професійно-психологічного мислення вихователя дошкільної освіти вміння виявляти суттєві структурні ознаки й відношення проявляються у студента, якщо при встановленні рівня розвитку сюжетно-рольової гри дитини він орієнтується на співвідношення ролі та дії, на логіку послідовності ігрових дій, ставлення дітей до порушення цієї послідовності.

Важливим завданням вихователя дошкільної освіти є осмислення явищ поведінки дитини, пояснення їх з погляду наукових знань. Цьому сприяє формування у студентів уміння визначати в явищах поведінки дитини загальні категорії (якість, кількість, причина, наслідок, ціль, засіб, функції) та логічні структури (класифікація, включення, виключення). Формування цього вміння спирається на засвоєння студентом ознак цілого класу психологічних явищ, які він потім переносить на будь-яке нове явище з поведінки дитини за умови його приналежності до цього класу. Наприклад, визначивши певне явище як підсвідоме, студент має всі підстави стверджувати, що це явище володіє всіма ознаками підсвідомості взагалі. При цьому головним є правильне визначення категорії, до якої належить конкретне явище (процес, стан чи властивість).

Окрема задача викладача полягає у розвитку творчого професійно-психологічного мислення, яке відрізняється від логічного. Задача логічного мислення – підпорядкувати всі факти відомим закономірностям, нові задачі – відомим. У творчому мисленні – навпаки – стоїть завдання усвідомити схематизм, обмеженість засвоєних знань у порівнянні з дійсністю, з'ясувати невідоме, незвичне. Воно є необхідним при здійсненні наукових досліджень з дитячої психології.

Рівень творчого мислення студента характеризується не механічним, пасивним застосуванням знань, а їх активним використанням, різнобічністю підходу до проблем своєї діяльності, послідовністю, чіткістю, самостійністю і точністю їх рішення.

Викладання практичних занять з дитячої психології спрямоване на вироблення у студентів здатності (вмінь і навичок) використовувати отримані знання про психічний і особистісний розвиток дитини для забезпечення психолого-педагогічних його умов у навчально-виховному процесі ДНЗ. Основні професійно-психологічні вміння, які формує вивчення дитячої психології у педагога дошкільної освіти, наступні.

Діагностичні вміння (від гр. *διάγνωσις* – розпізнавання, бачення) полягають в оцінці знань, умінь, навичок, вихованості, розвитку дитини у тісному зв'язку з встановленням особливостей навчально-виховного процесу – зокрема причин, що перешкоджають досягненню бажаного

ступеня розвитку рис і якостей особистості та чинників, які сприяють успішному досягненню цілей освіти. Ці вміння студентів формуються у процесі вивчення дитячої психології на основі знань про методи діагностики розвитку психіки і особистості дітей, що переходять у вміння під час виконання завдань на розроблення діагностичних матеріалів (анкет, співбесід, тестів, малюнкових методик тощо), завдань на використання стандартизованих методик, кількісне і якісне опрацювання отриманих результатів (у тому числі з використанням методів математичної статистики), завдань на ілюстрування діагностичних результатів (складання таблиць, діаграм, схем, малюнків тощо); складання висновків про результати психодіагностики. Сприяє формуванню діагностичних умінь і розв'язання психологічних задач: 1. Діти якого саме дошкільного віку ставлять такі запитання: «Куди летить дим? Чому місяць світить тільки вночі? Звідки взялася гора? Куди біжать хмарки?» тощо? 2. Для якої форми спілкування дошкільників характерні наступні висловлення дітей? Який приблизний вік дітей?

«Гаразд, ти будеш капітан, а я твій помічник», – погоджується Роман М.

«Ти бери ведмедика, а я, так і бути, візьму зайця», – заявляє Таня Д.

«Сашко, давай спочатку ти мене підкотиш, а потім я тебе», – пропонує Дмитро Д.

Орієнтаційно-прогностичні вміння (гр. *πρόγνωσις* – передбачення) полягають у передбаченні педагогом процесу та кінцевих результатів своєї педагогічної діяльності, а саме того, як діти певного віку й рівня розвитку сприйматимуть завдання, що викликатиме в них найбільше труднощів та як їх уникнути, які завдання будуть посильними для них, які новоутворення психіки й особистості дітей можуть бути сформовані за певний проміжок часу та за яких умов. Орієнтаційно-прогностичні вміння студентів формуються в процесі вивчення дитячої психології внаслідок виконання підбору та розроблення завдань для дітей відповідного віку, на визначення можливих труднощів дітей під час їх виконання, моделювання ситуацій спільного подолання цих труднощів методом ускладнення підказок; завдання на планування різних видів роботи з дітьми з постановкою мети та виділенням завдань, складання варіантів прогнозу подальшого розвитку психіки і особистості дитини за наявності сприятливих та несприятливих соціально-педагогічних умов. Орієнтаційно-прогностичні вміння студентів потрібні і для розв'язання психологічних задач наступного типу: 1. У Франції одна чотирирічна дівчинка пробула в стані летаргічного сну 18 років. Усі ці роки її штучно годували. Дівчинка прокинулася фізично розвиненою, дорослою. *Якою ж вона була за своїм психічним розвитком? Обґрунтуйте свою відповідь.*

Організаторські вміння вихователя є необхідними для залучення дітей до різних видів індивідуальної і групової діяльності. Включення дітей у діяльність (ігрову, побутову, конструктивну, трудову) ґрунтується на їх стійкій зацікавленості до цієї діяльності, на розумінні чітких критеріїв її оцінювання дорослим, на сформованій готовності до її виконання. Організаторські вміння студентів формуються при виконанні завдань з розроблення прийомів та способів мотивації дітей до того чи іншого виду діяльності, створення умов виконання цієї діяльності, забезпечення при цьому безпеки життєдіяльності, правильного оцінювання результатів діяльності дітей. Корисним буде і виконання практичних завдань. Наприклад, кожна «четвірка» студентів обирає один із ігрових сюжетів – за бажанням, або із запропонованого списку («Лікарня», «Сім'я», «Магазин», «Обід», «Будівництво», «Подорож»). Сюжети у підгрупах різні. «Четвірка» забезпечує ігрове обладнання до обраного сюжету та моделює мотивацію дитини до нього.

Конструктивно-проектувальні вміння вихователя передбачають розроблення структури і змісту навчально-виховної роботи, визначення відповідних способів організації діяльності дітей, що реалізують запроєктований зміст у відповідності із принципами педагогіки. Педагог повинен вміти визначати конкретні педагогічні завдання на кожному етапі педагогічного процесу, враховуючи суспільно зумовлені цілі дошкільної освіти та потреби й інтереси дітей, можливості матеріальної бази, власний досвід. Педагог дошкільної освіти виступає не лише організатором педагогічного процесу, а й джерелом елементарних природничих, побутових,

світоглядних і морально-етичних знань; суб'єктом пізнавальної діяльності. Ці вміння студентів формуються при виконанні завдань на планування різних форм роботи з дітьми; складання конспектів занять, визначення розвивальних цілей тих чи інших форм роботи з дітьми, розроблення розвивальних співбесід, виховних ситуацій, спільних справ з дітьми. Рекомендується виконання практичних завдань. Наприклад, «Презентація завдань до занять з продуктивної діяльності у ДНЗ». Студенти виготовляють зразки виробів з паперу, які можна використати під час занять із дошкільниками та моделюють фрагмент заняття.

Інформаційно-пояснювальні вміння педагога зумовлені важливою роллю інформаційних процесів у навчанні та вихованні дітей. Педагоги дошкільної освіти повинні відзначатись високою пізнавальною активністю, здатністю до пошукової діяльності, до постійного розширення й поглиблення своїх знань. Інформаційно-пояснювальні вміння студентів формуються у результаті виконання завдань на пояснення для дітей явищ природи, морально-етичних колізій, правил, розроблення інформаційних матеріалів для батьків, постановки професійних проблем та експериментування у їх вирішенні. Для цього знадобиться і розв'язання психологічних задач:

1) Коли батько підійшов до дочки Олі (11 міс.) у незнайомій фуражці, дівчинка раптом гірко розплакалась. *Чому це трапилось?*

2) Поясніть думки та твердження: «Дитина не розвивається і виховується, а розвивається, виховуючись і навчаючись» (С.Л. Рубінштейн). «Роль, яку бере на себе дитина, полегшує їй підпорядкування правилу. Це пов'язане з тим, що «рольове правило» передбачено роллю й цим внутрішньо виправдане...» (Д.Б. Ельконін).

Студенти також виконують завдання на розроблення коротких і чітких пам'яток. Наприклад, про основні закономірності психічного розвитку у дошкільному дитинстві (10-12 положень): а) для вихователя; б) для батьків.

Комунікативно-стимуляційні вміння полягають у здатності педагога бути взірцем для дітей, впливати на них через свою індивідуальність, високу моральну культуру, а для цього налагоджувати доброзичливі емоційно-теплі відносини з дітьми, встановлювати взаєморозуміння з ними. Комунікативно-стимуляційні вміння студентів формуються через оволодіння прийомами розуміння дитини (емпатія, ідентифікація, каузальна атрибуція тощо) при виконанні лабораторних робіт з відповідними завданнями та з використанням групової роботи студентів, моделювання ними ситуацій спілкування з дітьми. Наприклад, на практичному занятті організовується проблемна ситуація. Студенти утворюють дві підгрупи А і Б, які отримують однаковий портрет учня. Підгрупам пропонують різні інструкції. У підгрупі А:

«Це – портрет учня-відмінника. Дайте психологічну характеристику учневі шляхом ранжування таких властивостей особистості: старанність, сумлінність, відповідальність, організованість, зацікавленість, доброзичливість, спостережливість, метушливість, байдужість, зухвалість, нестриманість, легковажність, впертість, конфліктність».

Підгрупа Б отримує інструкцію з єдиною різницею із попередньою: замість слів «учня-відмінника» подано «учня-двійочника».

Виконання завдання призводить до створення двох різних психологічних характеристик учня з портрета. Характеристика відмінника містила на перших місцях всі позитивні риси. Двійочник характеризується вибором негативних ознак на перших семи місцях. В цілому психологічний портрет відмінника є позитивним, а двійочника – негативним. Причини появи двох варіантів описів стають зрозумілими, коли зачитують різні інструкції до завдання. Порівняння двох різних описів одного і того ж учня викликає значне здивування студентів, що наочно презентує дію явища стереотипізації та стимулює до осмислення її причин і наслідків, чому сприяє постановка наступних питань:

- 1) У чому полягає суть явища стереотипізації?
- 2) Які соціальні стереотипи діють у процесі педагогічного спілкування?
- 3) У чому позитивні та негативні наслідки стереотипізації?

4) Як педагог може подолати негативні наслідки стереотипізації?

Аналітико-оцінні вміння педагога відображають необхідність його рефлексивного ставлення до власної педагогічної діяльності, що виявляється в умінні аналізувати хід і результати навчально-виховного процесу, виявляти в ньому переваги й недоліки, порівнювати досягнуті результати з поставленими цілями й завданнями, з передовим педагогічним досвідом, з найкращими взірцями педагогічної майстерності. На основі проведеного аналізу педагог вносить необхідні корективи в педагогічний процес, розробляє шляхи його поліпшення. Аналітико-оцінні вміння студентів формуються при виконанні завдань на ведення психологічних спостережень за навчально-виховним процесом у ДНЗ, виявлення його переваг і недоліків; складання пропозицій, рекомендацій щодо коректив педагогічного процесу, шляхів його поліпшення. Цьому допоможе і розв'язання психологічних задач: Юра (2 р. 4 міс.) намагається сам одягатись. Нічого не виходить. Втручається мама зі своєю допомогою.

Я сам! – протестує дитина.

– Сиди спокійно, у тебе нічого не виходить.

– Я хочу сам! – знову говорить дитина.

Чи можна назвати поведінку Юри впертістю, або це прояв розвитку особистості? Яку рису особистості характеризує така поведінка? Яку самостійність повинен заохочувати дорослий?

Дослідницько-творчі вміння передбачають відкритість педагога постійному запровадженню у свою практику нових досягнень психолого-педагогічної науки, його готовність до експериментування та пошуку нестандартних і більш ефективних форм й методів роботи з дітьми. Дослідницько-творчі вміння студентів формуються при підготовці творчих завдань, написанні рефератів, проведенні досліджень, написання тез і доповідей, підготовці виступів на науковій конференції. Знадобиться і виконання практичних завдань. Наприклад: назвіть 5-10 актуальних проблем дошкільного виховання, які вимагають досліджень психологів.

Дитяча психологія є важливим навчальним предметом у курсі підготовки вихователів дітей дошкільного віку. Професійний досвід майбутнього фахівця дошкільної освіти має інтегрований характер, в якому поєднані професійно-психологічні знання, вміння, навички організації та здійснення навчально-виховного процесу у дошкільному навчальному закладі. Провідною методичною умовою формування професійного досвіду студентів у процесі вивчення дитячої психології є забезпечення інтеграції їх знань, умінь, навичок. Засвоєні під час лекційної форми навчання теоретичні знання про психологічні особливості дитини різного віку повинні використовуватись студентами при вирішенні психологічних і ситуаційних задач, виконанні практичних і лабораторних робіт, творчих завдань, у процесі обговорення проблемних питань. Перспективним є розроблення навчального посібника з викладання дитячої психології.

Список використаних джерел

1. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання. Монографія / Г.В. Беленька. – К. : Світлич, 2006. – 304 с.
2. Богініч О.Л. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців дошкільної освіти / О.Л. Богініч // Зб. наук. пр. «Гуманізація навчально-виховного процесу». – Вип 1.– 2008. Режим доступу http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine
3. Куліш Р.В. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності / Р.В. Куліш // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. – 2014.– Вип. 1.45 (106). – С. 73-76.
4. Литвин Л.В. Характеристика наукових досліджень з професійної підготовки вихователя дошкільного навчального закладу / Л.В. Литвин // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 4. – С. 136-144

The article deals with the methodical peculiarities and the system of work to form students' professional experience in ensuring the psychological and pedagogical conditions of preschool educational process.

Child psychology is an important subject in the training of preschool age children educators. Professional experience of a future preschool education specialist has an integrated nature, combining professional and psychological knowledge, abilities, skills of organization and implementation of the kindergarten educational process. Learning about child psychology involves the mastery of scientific concepts and mental actions that are the basis for the professional-psychological thinking formation. The formation of concepts in child psychology occurs both inductive (during practical classes) and deductive (during lectures, seminars) ways. The main ways of mental actions formation are based on students' mastering of skills to work on the algorithm, identify the significant structural features and relationships to determine general categories of the child psychology.

Teaching practical classes in child psychology is aimed at development of students' ability (and skills) to use knowledge about mental and personality development of the child to ensure psychological and pedagogical conditions of the educational process at preschool educational institution. Skills mastering involves modeling by the students during the practical classes the psychological support in different situations of future professional activity.

The leading methodological condition for the students' professional experience formation in the study of child psychology is to ensure the integration of their knowledge and skills. Learned during the lectures theoretical knowledge about the psychological characteristics of the different aged children should be used by students in solving psychological and situational problems, the implementation of practical and laboratory work, creative tasks, discussion of problematic issues. The next step of our research may be creating of the training manual for the teaching of child psychology.

Key words: *child psychology; professional experience; knowledge, abilities, skills; future preschool education specialist; lecture, seminar, practical classes; psychological and situational problems; creative tasks; discussion of problematic issues.*

УДК:37.01.101.159.92

Ростислав Єгоров
Rostyslav Yehorov

ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНА ОСНОВА ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ЛЬВІВСЬКО-ВАРШАВСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ШКОЛИ (1895 – 1939 рр.)

PHILOSOPHICAL AND PSYCHOLOGICAL BASIS OF PEDAGOGICAL IDEAS OF LVIV-WARSAW SCHOOL OF PHILOSOPHY (1895 – 1939)

У статті виявлено філософсько-психологічні основи педагогічної думки Львівсько-Варшавської філософської школи; проаналізовано розвиток педагогічних ідей у взаємозв'язку між філософією, психологією і педагогікою як сферами наукового пошуку в ній; розроблено модель розвитку педагогічних ідей.

Ключові слова: *педагогіка, філософія, психологія, синкретизм, Львівсько-Варшавська філософська школа, модель.*

Синкретизм філософії, психології та педагогіки обумовлений сутністю педагогіки як соціальної науки, яка об'єднує, інтегрує, синтезує дані усіх природничих і соціальних наук, пов'язаних із формуванням людини. Педагогіка вивчає особливий вид діяльності, що пов'язана із виконанням одвічно існуючої функції людського суспільства: передавати новим поколінням